

פרשת תולדות ה'תשפ"ב
גיליון צא'

בִּירְרֵי תוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

מפיהם ולא מפִי כתבם

באיזו שעה משעות היום כתבו את הגט.

מבארת הגמ' שלא תרוויח שום דבר מזה שתכתוב באיזו שעה משעות היום נכתב הגט שאם תחשו תראה שכל אחד שאצלו יהיה הגט יהיה לו אינטרס לשנות את זמן הגט ואין מישהו שאפשר לומר שהוא לא ישנה את זמן הגט שלא שווה לו.

מפני שאם נשאיר את השטר שבו כתוב בדיוק מתי היא קיבלה את הגט' ואפ' איזו שעה, בוודאי היא תמחוק ותשנה את השעה שקיבלה את הגט אם היא תראה שיהיה שווה לה, ואם נאמר לאישה שתעביר את הגט לבעל השטר גם כן לא נוכל לסמוך עליו שלא ישנה את השעה שבה נתן את הגט שאם יתברר שאישה זו זינתה עוד קודם הגט, ואישה זו על אף שגירשה היא בת אחותו והוא ירצה לחפות עליה שלא יענישו אותה כאשת איש הוא ישנה את הזמן שנתן את הגט ויכתוב שזה היה לפני מעשה הזנות וכך לא יענישו אותה שזינתה שהרי כבר הייתה פנויה, ואם נשים את השטר אצל העדים לא נוכל לסמוך עליהם בדיוק בשעה שלפעמים העדים ישכחו מתי באיזו שעה הייתה נתינת הגט וילכו מיד להסתכל בגט מה כתוב בו באיזו שעה הוא ניתן, ויסמכו על השטר וכשיבקשו מהם להעיד מתי הייתה נתינת הגט ויעידו שנתנת הגט הייתה בשעה פלונית הם לא יאמרו זאת מזכרונם אלא ממה שכתוב בשטר והרי ידוע הכלל מפיהם ולא מפִי כתבם, שאנחנו יכולים להאמין לעדים רק אם אומרים בפיהם ולא אם הם סומכים על כתבם שחתמו שאז הייתה נתינת הגט ולפי זה הם מעידים, וא"כ יוצא שלא נרוויח כלום אם נאמר לכתוב בגט באיזו שעה נמסר הגט, לכך לא חייבו רבנן לכתוב בשטר גם באיזו שעה בדיוק נכתב ונמסר הגט.

אחרי שביארנו את פלוגתת רבי מאיר ורבי אלעזר איזה הליך מתהליך השטר הופך את הנייר שעליו כותבים וחותמים העדים את המקרה שקרה לשטר, וכמי פוסקים, והאם אפשר לכתוב שטר על נייר שיכול להזדייף, ניגע ונברר ובסייעתא דשמיא נבאר לכאן' היאך אפשר לסמוך על עדים שבשטר והרי כלל ידוע הוא בהלכות עדות מפיהם ולא מפִי כתבם, שאם מגיעים שני אנשים לבית דין להעיד והם רוצים שבית דין יאמין לאשר בפיהם מכוח נאמנות של עדות, בית דין יכול להאמין לדברי העדים רק אם הוא שומע את מה שהעדים אומרים רק מפִי העדים ולא מכתב העדים, שהנאמנות הגמורה שהתורה נתנה לעדים הוי רק לפה העדים ולא לכתב העדים, וא"כ כשאנו סומכים על שטר עקב העדים שבו, מדין עדים אי אפשר לסמוך על העדים שבו, שהרי בדין עדים אפשר לסמוך רק על פה העדים ולא על כתב העדים.

ובסייעתא דשמיא נברר את פרטי דין מפיהם ולא מפִי כתבם ממקורו בדברי הגמ' וניגע גם כן בשיטות הראשונים הדנים בכלל זה, וכן ננסה ליישב את הקושיא שבה התחלנו.

מקור דין מפיהם ולא מפִי כתבם

הגמ' ביבמות (דף לא ע"ב) דנה מפני מה לא תיקנו זמן בגיטין, מפני מה שכותבים גט צריך לכתוב באיזה יום בשבוע נעשה הגט וצריכים ג"כ לכתוב באיזה יום בשנה ובאיזה חודש מחדשי השנה ואף באיזה שנה נכתב הגט אך את הזמן מתי נכתב הגט באיזו שעה משעות היום נכתב הגט את זה לא תיקנו רבנן לכתוב בגט, ומנסה הגמ' להבין מפני מה לא תיקנו לכתוב גם כן

מפיהם ולא מפי כתבם בשאר שטרות

הרי"ף מנסה להבין מהיוצא בסוגיית הגמ' שאומרת שהטעם שלא שמים את הגט אצל העדים משום מפיהם ולא מפי כתבם, שאנו מפחדים שהעדים יזכרו את המעשה עליו הם מעידים רק מהשטר ולא מזכרונם ואז אנחנו נפגשים עם הבעיה של מפיהם ולא מפי כתבם, ומזדעק הרי"ף שאם הינך סובר שצריך להיות ברור לנו שהעדים זוכרים את המעשה רק מזיכרונם ואסור לעדים להיזכר מהשטר בכל שטר יהיה לנו את הבעיה של מפיהם ולא מפי כתבם אולי העדים זוכרים רק מהשטר ולא מזיכרונם ואיך אנחנו יכולים לסמוך על עדים שמגיעים להעיד לנו על השטר ויותר איך אנחנו יכולים לסמוך על עדות שבשטר הרי עדות זו שבשטר הוי ממש מפי כתב העדים שבכתב העדים אין את הנאמנות הרגילה שהתורה נתנה לעדים.

ומתרץ שאם השטר נמצא אצל העדים באמת יש חשש זה שהעדים ישכחו מכל פרטי העדות וילכו לראות מה כתוב בשטר ויזיכרו מפרטי המעשה, וכשיבואו להעיד הם יעידו על פי מה שכתוב בשטר ולא מזיכרונם ממה שמעידים, אבל אם השטר נמצא אצל הבעל דין אנו רואים את עדות העדים כמי שנחקרה עדותם בבית דין, וזאת משום שהרי כל עוד שהעדים לא העבירו את השטר לבית דין אין לשטר דין שטר, ורק שמביאים את השטר לבית דין אז מקבל הנייר שעליו כתוב השטר מעמד ותוקף של שטר, ואז ברורה עדותם משום שבית דין רואה שעדים אלו הם התעסקו עם השטר והם הביאו ומעידים על השטר, וברירות זו שיש לבי דין שרואים שהעדים הללו הם אלו שהתעסקו עם השטר מבחינת בית השטר הזה הוא שטר כשר שיש עליו עדים, והם לא צריכים להביא עוד פעם את העדים שיבואו להעיד אלא השטר הוא שטר והעדים החתומים עליו שנותנים את התוקף של שטר כבר כאילו נחקרה עדותם בבית דין, כי הבית דין ראו את ההתעסקות שלהם ורשמו לעצמם ששטר זה כשר, ולכן לא צריך להגיע לכתב העדים ולעדות העדים עוד לפני שהעדים מגיעים כבר ברור לנו ששטר זה יש לו עדים טובים וכשרים, והווי כמי שנחקרה עדותם, ואין את הבעיה של מפיהם ולא מפי כתבם.

ויש להביא ראיה לדברי הרי"ף ששטר החתום בעדים הוי כמי שנחקרה עדות העדים, מדברי התוס' ביבמות (דף לא' ע"ב בד"ה דחזי) שתוס' מקשה על דברי הגמ' שאם היה לאדם שטר ונשרף, ומגיע לבית דין ושואל מה לעשות היה לו שטר כשר ונשרף השטר ואין לו איך להוכיח מכאן ואילך שהיה לו שטר, אומרים לו בית דין הבא עדים שיעידו לנו שהיה לך שטר ומה היה כתוב בו ונכתוב שטר חדש על פיהם, ומקשה שלכאו' אם בית דין סומך רק על מה שיבואו העדים ויאמרו שלפלוגי היה שטר וכך וכך היה כתוב בו, העדים הללו מניין להם שכך היה מעשה לא בגלל שראו את המעשה אלא אך ורק בגלל שראו שכך כתוב בשטר ובית דין שומע מעדים שראו שכך כתוב בשטר ועל פי מה שאותם עדים ראו הם כותבים שטר חדש, ולכאו' היאך בית דין יכול להסתמך ממה שאותם עדים ראו והרי הוי ממש מכב

העדים ולא מפי העדים, והרי כלל ידוע וברור שבית דין יכול להסתמך רק על פי העדים שמעידים ממה שראו בעיניהם ולא על הסתמכויות של כתב.

ומתרץ תוס' שאותם עדים המגיעים לבית דין ומעידים שראו את השטר הכתוב בו כך וכך, הם לא מעידים רק עדות פשוטה ויבשה שהיה לפלוגי שטר שכתוב בו כך וכך ובית דין סומכים עליהם וכותבים שטר חדש, אלא כשהם אומרים שלפלוגי היה שטר שכתוב בו כך וכך בית דין מבין מעדות זו שאומרת שהיה שטר כך וכך, ששטר זה היה בבית דין ובית דין קיבלו את השטר ואת העדות וחקרו את העדות, ואם כן כשעכשיו העדים אומרים שהיה כזה שטר זה גורם לבית דין ידיעה על המעשה ועל העדות הקודמת שהייתה, ולכן באמת העדים האחרונים הוי על פי הכתב אבל כשהבית דין מתיישב לכתוב את השטר הוא לא מסתמך על העדות של העדים האחרונים בכתיבת השטר בעדות של העדים האחרונים בית דין מסתמך רק על המציאות שהיה כזה שטר שהרי הם ראו ת השטר, כשבית דין כותב את השטר הם מסתמכים על העדים הראשונים שהיו חתומים על השטר הרשון שנשרף שבוודאי נחקרו בבית דין שהרי ראו את המסירה כמו שבואר ברי"ף, חזינן שתירץ התוס' ממש את יסוד הרי"ף שכשעדים חותמים על השטר הוי חתימתם כעדות חיה, וכשרואים חתימה של עדים לא סומכים על עצם החתימה אלא על מה שחתימה מספרת לנו שהבית דין ראו את העדים חותמים, כלומר לא מסתמכים על החתימה של העדים אלא החתימה מספרת לנו שהיה כאן סיפור מאחורי החתימה ועל סיפור זה שברור לנו שהיה בית דין סומכים וכותבים שטר חדש, או פוסקים את פסק דינם.

אך הבעל המאור מבאר באופן אחר מפני מה בכל השטרות אנו לא נתקלים בבעיה של מפי כתבם, ומחלק חילוק נפלא בין מפי כתבו למפי כתבם, וזה תו"ד, שכל מה שאמרה תורה לא לסמוך על כתב אלא רק על הנאמר בפה מתוך ידיעה ואפי' לא לסמוך על כל דבר הנמצא בכתב כמו שידוע הכלל מפיהם ולא מפי כתבם, לא נאמר כלל זה על כל דיני ממון או על בית דין שבית דין מגיע לפסוק פסק דין שיהיה אסור לו להסתמך כלל וכלל על שום ראיה מכתב, אלא הכוונה שנאמנות של עדים היא זאת שאינה יכולה להימצא בכתב ורק בפה, כלומר התורה שנתנה נאמנות של עדים אומרת שנאמנות זו תקפה רק אם העדים מעידים בפיהם על ידיעתם בלי להסתמך על דברים כתובים, אבל אם בעל דין מגיע עם שטר או כתב אחר בוודאי שבית דין יכול לקבל את שטרו או את כתבו ולדון או להביא ראיות על פיו, ולכן בכל השטרות שהבעל דין מביא שטר אפשר לסמוך על השטר והווי נאמנות גמורה ולא אומרים מפיהם ולא מפי כתבם ורק על עדים עצמם שאנו אמורים לסמוך על כתב ידם אז אנחנו לא סומכים אם זה מכתב ידם ולא מפיהם.

וכדברים הללו כותב הרמב"ן בספר המצוות (סוף שורש ב'), וז"ל "ומה שאמרו מפיהם ולא מפי כתבם לא הוי בשטר שהבעל דין כותב או מצווה לכתוב אלא רק העדים שכותבים על דעת

עצמם הוי מפיהם ולא מפי כתבם", רואים אנו שהרמב"ן למד כשיטת הבעל המאור שכל מה שאמרו מפיהם ולא מפי כתבם לא נאמר על השטר אלא נאמר על העדים כלומר לא שאי אפשר לסמוך על שטר בגלל שיש לנו כלל שאנו סומכים רק על דברים הנאמרים ולא על דברים הנכתבים, אלא מה שאנחנו אומרים שאנחנו לא סומכים על כתב הוי רק על עדים שנאמנות העדים לא נאמנת אם היא נמסרת בכתב ואפי' שנמסרת בשטר אבל אם בעל השטר מגיע הוא נאמן שיש נאמנות לכתב, ורק לעדים המשתמשים עם כתב או כל שטר אין נאמנות.

הקצות החושן (סימן כח' ס"ק ו') מחדש חידוש עצום ויסוד נפלא בהלכות שטרות ועדים, וכותב שמה שאנו אומרים שאנו סומכים רק על פיהם ולא על כתבם, הוי שאין אנו סומכים על שום כתב ולא משנה אם העדים או בעל הכתב מביאים כי אין נאמנות על כתב ורק על דברים הנאמרים בפה, ומסייג שכל זה הוי רק על כתב סתם, אבל לשטר יש נאמנות חזקה ואפי' עדים יכולים להעיד מתוך השטר, ששטר נאמן בכל מצב, ולכן כל שטר יהיה כשר ויוכלו להביא ראיה ולהוציא את עדות העדים מן השטר, שאין הכלל של מפיהם ולא מפי כתבם חל על שטר.

חידוש החידושי הרי"ם שהידיעה גורמת לעדות

החידושי הרי"ם (חושן משפט, סימן כח' סעיף יא' בד"ה ודעת הרי"ם), מנסה להבין היאך עובדשטר איך אפשר לסמוך על שטר וביתר דיוק מה האופן שבית דין סומכים על שטר, שהרי ממה נפשך אי השטר לא נעשה על דעת המתחייב בוודאי שאין לשטר דין של שטר, שאחד מהכללים הבסיסיים בהלכות שטרות שהשטר צריך להיכתב על דעת המתחייב וללא ידיעתו היאך ניתן לחייבו, ואי המתחייב מודה בשטר הוי השטר טר כשר ללא פיקפוק שאפי' המתחייב מודה בשטר זה, ומפני מה בית דין צריכים להגיע לעדים והרי הודאת המתחייב שווה כק' עדים, אלא מה צריך את השטר באופן שנכתב על דעת המתחייב אך המתחייב מכחיש את מציאות השטר ואומר שלא התחייב בשטר זה לעולם ושטר זה אינו אמת, ומה עושים בית דין בודקים מי הם העדים שחתמו על השטר וסומכים על עדותם שהרי באופן כזה משתמשים עם כוח העדים שבשטר, והיאך ניתן לסמוך על העדים הללו הרי אנחנו סומכים על פי חתימתם שהיא הוי מפי כתבם, שעל זה התורה לא נתנה נאמנות, וא"כ מתי משתמשים עם שטר, (לשיטת הקצות החושן שהבאנו לעיל שכל האי נאמנות של המפי כתבם הוי רק בכתב ולא בשטר, ובשטר יש נאמנות אפי' לכתב העדים לא קשיא מידי משום שבאופן כזה שהמתחייב מכחיש את השטר אנחנו סומכים על העדים שבשטר, ואנחנו יכולים לסמוך ולהאמין לחתימתם שבשטר נאמנים על כתבם, אבל לשיטת שאר הפוסקים שגם בשטר לא סומכים על כתב העדים, צ"ע.).

ומתרץ החידושי הרי"ם ומעמיד יסוד מחודש ומביא סימוכים ליסודו מדין פסול קרובים בעדות, וחוקר מה הטעם שקרובים

פסולים להעיד על קרוביהם, האם טעם הפסול הוי משום חשש משקר שיש לנו חשש שהיות והוא מעיד על קרובו בוודאי לא ירצה את רעתו ולכך ישקר בעדותו ויעיד לטובתו, או שמא הטעם קרוב פסול מלהעיד משום גזירת הכתוב שהתורה אסרה על קרובים להעיד ואפי' באופן שאין חשש משקר ג"כ יהיה אסור על קרוב להעיד משום שהתורה אוסרת על קרוב להעיד בוודאי אם יש חשש שישקר וגם אם אין חשש שישקר, ומסיק שהטעם שפסלו קרוב מלהעיד על קרובו הוי רק משום גזירת הכתוב, וראייתו שאם נאמר שמה שפסלו קרוב הוי משום חשש משקר מפני מה באופן שבית דין יודע שאינו משקר כגון במשה ואהרון שאין שום צל של חשש משקר ואפי' הכי פסולים מלהעיד יחד או זה על זה, מוכרח שהטעם שלקרוב אסור להעיד הוי רק משום גזירת הכתוב שהתורה פסלה על קרוב להעיד.

ולפי מה שאנו אומרים שכל הפסול של קרוב לא הוי משום שחוששים שישקר אלא משום שהתורה אסרה על קרוב להעיד, א"כ כל קרובים שאומרים שכך היה מעשה, ואין עליהם חשש משקר שברור לבית דין שהם דוברי אמת, אפי' שלא יקבלו את מה שאומרים כעדות מפני שיש גזירת הכתוב האוסרת לקבל אמירת קרובים בנאמנות של עדות, אך מ"מ יגרמו לבית דין ידיעה מה היה המעשה שהרי ברור שמה שהם אומרים אמת ואם הם אומרים שכך וכך היה המעשה ברור לבית דין שכך היה המעשה, ואם בית דין לא יכול לקבל ידיעה זו כעדות מכל מקום הוא מקבל ידיעה זו כידיעה שבית יודע מעצמו ממקור חיצוני מה היה המעשה האמיתי במקרה שהוא דן בו, ויהיה לו אומדן דעת ברורה מה היה בדיוק המקרה בנידון, ומפני מה אנו לא מוצאים שבית דין יקבלו עדות של קרובים לא לשם עדות אלא לשם ידיעה בלבד כדי לדעת מה היה פרטי המקרה, מחדש החידושי הרי"ם, שבגזירת הכתוב שנאמר בה לא לקבל עדים קרובים, לא נאמר רק לא לקבל עדות מהקרובים אלא נאמר שאפי' ידיעה אסור לקבל מהקרובים, כלומר שאסור שיהיה שום שייכות בין הנידונים לקרוביהם ובית דין לא יכול להיסתמך על שום דבר מהקרובים או מדברי עדים קרובים, שפסלו קרובים בין מעדות ובין מלגרום ידיעה.

ואחרי הקדמה נפלאה זו של החידושי הרי"ם המבאר שעדים יכולים לגרום לשני דברים דבר ראשון לעדות ואם הם לא טובים לעדות הם יכולים לכל הפחות לגרום לידיעה שבית דין יידע מה היו פרטי המקרה, ולכן כששטר מונח בפני בית דין והמתחייב טוען שהוא לא מכיר שטר זה ומכחיש את השטר, בית דין רואה שבשטר יש עדים, אך בית דין לא יכול להסתמך על העדים כעדות שהמתחייב באמת התחייב משום דהוי כתב העדים ולבית דין אסור לקבל עדות מכתב או משטר, אך ידיעה הבית דין יכול לקבל מעדות שעל שטר שהרי הם נאמנם לתת ידיעה אמנם הם לא נאמנים לתת עדות אך ידיעה הם נאמנים לתת, והיות שבית דין רואה עדים בשטר הוא מקבל ידיעה שיש עדים שחתמו על השטר, וידיעה זו גורמת לבית דין לדעת שבאמת היה כאן שטר שהמתחייב התחייב בו ועל השטר הזה יש עדים כלומר יש עדות שהמתחייב התחייב, יוצא שיש לנו

ממש עדים שמעידים שהמתחייב התחייב, כלומר שהידיעה שיוצרים העדים החתומים בשטר ע"י חתימתם שהרי מהכתב אפשר לקבל רק ידיעה ולא עדות, בית דין יודע שיש כאן שטר עם עדים וא"כ יש כאן עדות על השטר שהמתחייב התחייב בו.

האבן האזל (הלכות עדות פרק ג' הלכה ד') מבאר שכל עדים המעידים על השטר שנעשה קניין או הלוואה כל שהיא, העדים אינם מעידים על עצם ההלוואה או על עצם ההקניה, כלומר העדים לא מעידים על זה שהיה כאן הלוואה או על זה שהיה כאן איזה קניין כל שהוא, אלא עדות העדים היא שהשטר היה אצל הנקנה ומסר למקנה, וא"כ ברור לבי"ד שהיה כאן קניין כי אם לא היה כאן קניין מפני מה הנקנה מסר למקנה את השטר, עדות העדים שהנקנה מסר למקנה את השטר מכריחה אותנו לדעת שהיה כאן קניין, זאת אומרת שהעדים לא יוצרים או מעידים על התחייבות כל שהיא בין הצדדים אלא הם מעידים על הפעולה, שאם היה מסירת שטר מוכרח שהיה כאן פעולה, ועצם זה שבית דין יודעים על פעולת המסירה מכריחה ידיעה

זו את בית לדעת שהייתה כאן הלוואה או קניין, ואם אנו לומדים ככה שהעדים מעידים רק על פעולה של מסירת שטר מניקנה למקנה, אין בעיה בעדות על פעולה זו של מפיהם ולא מפי כתבם כי העדים מעידים על הפעולה ולא על התוצאה, כלומר עדותם אינה על התחייבות אלא על פעולה הגורמת להתחייבות ואת ההתחייבות בית דין יודע לבד, וכל מה שאנחנו לא סומכים על כתב העדים הוא על התחייבות, אך אם העדים לא מעידים על התחייבות אלא רק על פעולה מסוימת בזה הם יכולים ליידע את הבית דין ע"י כתב.

וכותב האבן האזל שלפי זה אם העדים יגישו בכתב שפלוגי הודה בפניהם שהזיק לפלוני, שלכאור' הם לא מספרים על פעולה שהייתה ואינם מעידים אפי' על המעשה הזיק, ואם נרצה להגדיר את כתבם נגדירים כסיפור שהעדים מספרים לבית דין שפלוגי אמר להם שהוא הזיק לפלוני, יש כאן רק עדות על מעשה ועדות בלבד על מעשה בכתב לא גורמת לעדות ועל זה נאמר הכלל של מפי כתבם, שלא יועיל סיפור מעשה בכתב.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה
ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"
bt154154@gmail.com
נכתב ונערך ע"י י.פ.